РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

15 април 2010 година *

По дело C-215/08

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 234 ЕО от Bundesgerichtshof (Германия) с акт от 5 май 2008 г., постъпил в Съда на 22 май 2008 г., в рамките на производство по дело

E. Friz GmbH

срещу

Carsten von der Heyden

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: г-н A. Tizzano (докладчик), председател на състав, изпълняващ длъжността председател на първи състав, г-н E. Levits, г-н A. Borg Barthet, г-н M. Ilešič и г-н J.-J. Kasel, съдии,

* Език на производството: немски.

генерален адвокат: г-жа V. Trstenjak,
секретар: г-н K. Malacek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 18 юни 2009 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за г-н Von der Heyden, от адв. N. Gross, Rechtsanwalt,

— за германското правителство, от г-н M. Lumma, както и от г-жа J. Kemper и г-жа S. Unzeitig, в качеството на представители,

— за Комисията на Европейските общности, от г-н W. Wils и г-н H. Krämer, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 8 септември 2009 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 1, параграф 1 и на член 5, параграф 2 от Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защитата на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (ОВ L 372, стр. 31; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 188, наричана по-нататък „Директивата“).

2 Това запитване е представено в рамките на спор между E. Friz GmbH (наричано по-нататък „Friz“) и г-н Von der Heyden в резултат на отказа от страна на последния от участие във фонд за недвижими имоти от затворен тип, управляван от Friz.

Правна уредба

Правна уредба на Съюза

3 Съображения 4 и 5 от Директивата гласят:

„като има предвид, че отличителната характеристика на договорите, сключени извън търговския обект е, че като правило търговецът е страната, която започва преговорите по договора, за което потребителят е неподготвен или не

възразява; като има предвид, че потребителят често не е в състояние да сравни качеството и цената от предложението с други предложения; […]

като има предвид, че на потребителя следва да бъде предоставено правото да се откаже от сключения договор най-малко в рамките на седем дни, за да има възможност да направи оценка на задълженията, произтичащи от договора."

4 Член 1, параграф 1 от Директивата гласи:

„Настоящата директива се прилага към договорите, по силата на които търговецът доставя стоки или услуги на потребителя и които са сключени:

[…]

— по време на посещение на търговеца:

(i) в дома на потребителя или в този на друг потребител;

[…]

когато посещението не е изрично поискано от потребителя.“

5 Член 2 от Директивата предвижда:

„По смисъла на настоящата директива:

[…]

— „търговец“ означава физическо или юридическо лице, което, по отношение на посочените сделки, действа от позицията на своите търговски или професионални компетенции, както и всяка друга страна, действаща от името или за сметка на търговеца.“

6 Съгласно член 3, параграф 2 от Директивата:

„Настоящата директива не се прилага към:

а) договори за строителство, продажба или отдаване под наем на недвижими имоти или договори с предмет други права върху недвижими имоти.

Договорите за доставка на стоки и за тяхното вграждане в недвижими имоти или договорите за ремонтни работи на недвижими имоти попадат в приложното поле на настоящата директива;

[…]“

7 Текстът на член 4 от Директивата е следният:

„Търговецът е длъжен да информира писмено потребителя, при сделки по смисъла на член 1, за правото му да се откаже от договора в рамките на срока, посочен в член 5, както и за името и адреса на лицето, по отношение на което може да бъде упражнено това право.

Тази информация съдържа дата и посочва елементите, които позволяват идентифициране на договора. Тя се предоставя на потребителя:

а) в случаите по член 1, параграф 1, в момента на сключване на договора;

[…]

Държавите членки гарантират, че тяхното вътрешно законодателство предвижда подходящи мерки за защита на потребителите в случаите, когато не се предоставя информацията по този член.“

8 Член 5 от Директивата гласи:

„1. Потребителят има правото да се откаже от поетия ангажимент, като изпрати уведомление в рамките на срок не по-малък от седем дни, считано от получаване на информацията по член 4, в съответствие с процедурата, предвидена съгласно вътрешното законодателство. Счита се за достатъчно, ако такова уведомление е изпратено преди изтичане на посочения срок.

2. Уведомлението има за последица освобождаване на потребителя от всякакви задължения във връзка с договор, от който се е отказал.“

9 Член 7 от Директивата гласи:

„Когато потребителят упражни своето право на отказ, правните последици от този отказ се уреждат съгласно националното законодателство, по-специално по отношение на възстановяването на извършени плащания за доставени стоки или услуги както и връщането на получени стоки.“

Национална правна уредба

10 Директивата е транспонирана в германското право със Закона за отказа от договори, сключени при посещение на търговеца в дома на потребителя и от сходни сделки (Gesetz über den Widerruf von Haustürgeschäften und ähnlichen Geschäften) от 16 януари 1986 г. (BGBl. 1986 I, стр. 122).

11 Член 1, параграф 1 от посочения закон (наричан по-нататък „HWiG“) в редакцията, която е в сила към момента на настъпване на фактите по главното производство, предвижда:

„Когато клиент е бил склонен да направи волеизявление за сключването на договор във връзка с възмездна престация:

1. в рамките на устни преговори на местоработата му или на територията на частното му жилище,

[…]

това волеизявление поражда действие единствено ако клиентът не направи отказ от него в писмен вид в срок от една седмица.“

12 Член 3, параграф 1 от HWiG гласи:

„В случай на отказ всяка от страните е длъжна да върне на другата страна получените престации. Отказът не се изключва от увреждането или погиването на вещта или невъзможността на друго основание вещта да бъде върната. Ако клиентът отговаря за увреждането, погиването или невъзможността на друго основание, той е длъжен да изплати на другата страна по договора разликата в стойността или цялата стойност на вещта."

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

13 На 23 юли 1991 г. след посещение в дома му на представител на Roland Steuerberatungs GmbH (наричано по-нататък „дружеството Roland") г-н Von der Heyden се присъединява към договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип в качеството на съдружник инвеститор срещу парична вноска в размер на 384 044 DEM. Този договорен фонд, състоящ се от 46 съдружници, е учреден като гражданско дружество с цел поддържането, осъвременяването и управлението на поземлен имот, находящ се в Берлин. Към момента на споменатото присъединяване посоченият фонд се управлява от дружеството Roland.

14 На 6 август 2002 г. г-н Von der Heyden прекратява без предизвестие участието си в споменатото гражданско дружество и в приложение на член 3 от HWiG се отказва от него.

15 Friz, в качеството си на управляващо посочения договорен фонд за недвижими имоти дружество, изисква от г-н Von der Heyden изплащането на отрицателното ликвидационно салдо в размер на 16 319 EUR, съответстващо на разликата между стойността на първоначалната вноска, направена от него към момента на присъединяването му в посоченото дружество, и дела му в понесените от това дружество загуби до момента на отказа от участие.

16 Докато първоинстанционната юрисдикция уважава това искане, въззивната юрисдикция го отхвърля в резултат от подадената от г-н Von der Heyden въззивна жалба. Въззивният съд приема, че упражняването на признатото на съдружника право на отказ не може да породи за него задължение за плащане към съответното дружество. Подобно изискване би съставлявало нарушение на разпоредбите на Директивата, съгласно които в резултат от упражненото от потребителя право на отказ последният вече не може да има задължения, основаващи се на договора, от който е направен отказ, и получените престации трябва да му бъдат върнати.

17 След това Friz подава ревизионна жалба срещу посоченото решение пред Bundesgerichtshof. В акта за преюдициално запитване посочената юрисдикция счита, че съгласно националната съдебна практика, когато съдружник, който се е присъединил към дружество в резултат от посещение в дома си, направи отказ от участието си в договорен фонд за недвижими имоти, отказът не освобождава изцяло потребителя от всички негови договорни задължения (последица ex tunc), а е свързан с продължаващото му обвързване с поетите до волеизявлението за отказ задължения (последица ex nunc).

18 Ето защо съгласно посочената съдебна практика упражняването на правото на отказ от потребителя не води до „възстановяване на първоначалното положение“, за разлика от това, което изисква член 5, параграф 2 от Директивата съгласно тълкуването ѝ от Съда (вж. по-специално Решение от 25 октомври 2005 г. по дело Schulte, C-350/03, Recueil, стр. I-9215, точки 88 и 92).

19 При тези обстоятелства и като счита, че решението по спора, с който е сезиран, зависи от тълкуването на член 1, параграф 1 и на член 5, параграф 2 от Директивата, Bundesgerichtshof решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 1, параграф 1 […] от Директивата […] да се тълкува в смисъл, че се отнася до участието на потребител в гражданско дружество, персонално търговско дружество, сдружение или кооперация, ако приоритетна

цел на участието не е членството в дружеството, сдружението или кооперацията, а както често се наблюдава при участието в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, членството е само едно от средствата за извършване на финансова инвестиция или получаване на престации, които обикновено са предмет на договори за замяна?

2) Трябва ли член 5, параграф 2 от Директивата [...] да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна последица (установена от съдебната практика) по смисъла на член 7 от споменатата директива, в която се приема, че подобно участие на потребител, придобито в резултат от непоискано посещение в дома на потребителя от търговец, е свързано в случая на отказ от участие с придобиването от страна на потребителя, упражнил правото си на отказ, на правото, определено по размер към момента на влизане в сила на отказа му, което той може да предяви срещу дружеството, сдружението или кооперацията, да получи нетни ликвидационни активи, което означава той да получи сума, отговаряща на стойността на дяловете му в дружеството, сдружението или кооперацията към момента на оттеглянето си, като едновременно с това (евентуално) възникне правната последица, предвид икономическото развитие на дружеството, сдружението или кооперацията или да му бъде възстановена сума, по-малка от неговата вноска, или дори да той бъде задължен да им изплати суми, по-високи от загубата на вноската, която е направил, поради това че ликвидационното салдо е отрицателно?“

По преюдициалните въпроси

Предварителни бележки

20 Следва в самото начало да се отбележи, както са направили г-н Von der Heyden и германското правителство, че макар главното производство да се отнася до хипотезата на участие на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, поставените от запитващата юрисдикция въпроси се отнасят и до други видове дружества, както и до други

форми на сдружаване, например персоналните търговски дружества, сдруженията и кооперациите.

21 В това отношение следва да се напомни, че макар и поради разделението на правомощията в рамките на производството по постановяване на преюдициално заключение единствено националният съд да е компетентен да определя предмета на въпросите, които възнамерява да постави на Съда, последният е постановил, че при изключителни обстоятелства той е длъжен да разгледа условията, при които е сезиран от националния съд, за да провери собствената си компетентност.

22 Това е така, когато е съвсем очевидно, че поисканото от националната юрисдикция тълкуване на правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство или пък когато проблемът, представен пред Съда, е от хипотетично естество (вж. в този смисъл Решение от 15 декември 1995 г. по дело Bosman, C-415/93, Recueil, стр. I-4921, точка 61, Решение от 15 юни 2006 г. по дело Acereda Herrera, C-466/04, Recueil, стр. I-5341, точка 48 и Решение от 31 януари 2008 г. по дело Centro Europa 7, C-380/05, Сборник, стр. I-349, точка 53).

23 В случая се налага констатацията, че поставените от запитващата юрисдикция въпроси са от хипотетично естество, доколкото се отнасят и до участието на потребител в персонално търговско дружество, в сдружение и в кооперация.

24 Следователно Съдът е компетентен да се произнесе по настоящото преюдициално запитване единствено доколкото то се отнася до разглежданото по главното производство положение, а именно участието на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество.

По първия въпрос

25 С първия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали Директивата се прилага за договор като разглеждания в главното производство, който се отнася до участието на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, който създава договорни правоотношения между потребителя и управляващото фонда дружество, когато според тази юрисдикция участието приоритетно няма за цел членството в това дружество, а е средство, с което да се направи финансова инвестиция.

26 За да се отговори на този въпрос, следва да се напомни, че по силата на член 1, параграф 1, второ тире от Директивата тя се прилага най-вече за договорите, сключени по време на посещение на търговеца в дома на потребителя, когато то не е изрично поискано от последния.

27 Член 2 от Директивата уточнява, че понятието „търговец“ по смисъла на същата означава физическо или юридическо лице, което действа от позицията на своите търговски или професионални компетенции, както и всяка друга страна, действаща от името или за сметка на търговеца.

28 От представените на Съда материали по главното производство обаче е видно, че волеизявлението на г-н Von der Heyden за участие в посочения договорен фонд за недвижими имоти, управляван към момента на сключване на договора от дружеството Roland в рамките на търговските или професионалните му компетенции, е придобито от потребителя при непоискано посещение в дома му. Участието е придобито срещу парична вноска в размер на 384 044 DEM, направена от г-н Von der Heyden по притежавана от дружеството банкова сметка.

29 От споменатите материали е видно също, че посещението е направено от представител на дружеството Roland, което изрично действа в качеството на управляващо договорния фонд за недвижими имоти дружество и което получава от фонда комисиона за всеки договор, сключен с нов съдружник.

30 При тези условия се налага констатацията, че участието на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, при обстоятелства като описаните от запитващата юрисдикция попада в един от обективните случаи, посочени в член 1 от Директивата и при това положение попада в нейното приложно поле.

31 Този извод не би могъл да се постави под съмнение с доводите на германското правителство, че тъй като целта на договорния фонд за недвижими имоти се изразява в поддържането, осъвременяването и управлението на поземлен имот, волеизявлението за участие в него е договор, отнасящ се до „други права върху недвижими имоти" по смисъла на член 3, параграф 2, буква а) от Директивата, който поради тази причина не попада в нейното приложно поле.

32 В това отношение следва незабавно да се напомни, че съгласно постоянната съдебна практика дерогациите от правилата на правото на Съюза, целящи да осигурят защита на потребителите, трябва да бъдат тълкувани стриктно (вж. по-специално Решение от 13 декември 2001 г. по дело Heininger, C-481/99, Recueil, стр. I-9945, точка 31).

33 При това положение предвид материалите по делото следва да се отбележи, че подписаният от г-н Von der Heyden договор се отнася не до определени свързани с недвижим имот права, които са предмет на дерогацията, предвидена в член 3, параграф 2, буква а) от Директивата, а единствено до участието в договорен фонд за недвижими имоти посредством придобиването на участие в гражданско дружество срещу парична вноска.

34 При това положение на първия въпрос следва да се отговори, че Директивата се прилага за договор, сключен при обстоятелства като разглежданите по главното производство, който се отнася до участието на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, когато приоритетно целта на това участие не е членството в дружеството, а да се направи финансова инвестиция.

По втория въпрос

35 С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 5, параграф 2 от Директивата не допуска национално правило, установено в съдебната практика, според което при отказ от участие в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, придобито в резултат от непоискано посещение в дома, потребителят може да предяви срещу това дружество правото да получи нетни ликвидационни активи, определено по размер в зависимост от стойността на дяловото му участие към датата на неговото оттегляне, и по този начин евентуално да получи връщане на сума, по-ниска от вноската си или да бъде задължен да участва в загубите на посочения договорен фонд.

36 За да се отговори на този въпрос, следва да се напомни, от една страна, че съгласно член 5, параграф 1 от Директивата потребителят има право да се откаже от поетия ангажимент, като изпрати уведомление в срок най-малко от седем дни, считано от датата, на която търговецът го е уведомил писмено за съществуването на такова право, както и за процедурата за упражняването му.

37 От друга страна, член 5, параграф 2 от Директивата предвижда, че уведомлението на потребителя за отказа от поетия ангажимент има за последица освобождаването на потребителя от всякакви задължения във връзка с договор, от който се е отказал.

38 Оттук следва, че ако потребителят е редовно уведомен за правото си на отказ, той може да се освободи от договорните си задължения, упражнявайки правото си на отказ в указания в член 5, параграф 1 от Директивата срок в съответствие с предвидената от вътрешното законодателство процедура.

39 Обратно, както Съдът вече е постановявал, ако той не е получил тази информация, споменатият най-малко седемдневен срок не би могъл да започне да тече, поради което потребителят може да упражни правото си на отказ на основание член 5, параграф 1 от Директивата във всеки момент (вж. в този смисъл Решение по дело Heininger, посочено по-горе, точка 45).

40 В случая следва все пак да се отбележи, че запитващата юрисдикция поставя въпроса, позовавайки се именно на член 5, параграф 2 от Директивата, а следователно и на хипотезата, че уведомлението за отказа е направено от потребителя в съответствие с предвидената в параграф 1 от него процедура.

41 При тези условия Bundesgerichtshof иска да се установи до каква степен национално правило, установено от съдебната практика, каквото е разглежданото в главното производство, може да ограничи правните последици, произтичащи от упражняване на правото на отказ, предвидено в посочения член 5, параграф 1.

42 В това отношение следва да се напомни, че както предвижда член 7 от Директивата, правните последици относно упражняването на правото на отказ от потребителя се уреждат в съответствие с националното законодателство.

43 От съдебната практика освен това следва, че макар последиците от евентуален подобен отказ в този смисъл да попадат под действието на националното право, държавите членки все пак трябва да упражняват компетентността си по тези въпроси при спазване на правото на Съюза, и по-специално на нормите на

Директивата, тълкувани в светлината на нейната цел, както и по начин, който осигурява полезното ѝ действие. От същата перспектива националните юрисдикции, сезирани със спор между частноправни субекти, трябва в пълните граници на възможното да тълкуват всички норми на вътрешното право в светлината на текста и предназначението на Директивата, за да достигнат до разрешение, което да е в съответствие с преследваната от нея цел (вж. по-специално в този смисъл Решение по дело Schulte, посочено по-горе, точки 69, 71 и 102).

44 Все пак, както Съдът е имал повод да уточни, макар да няма никакво съмнение, че Директивата цели да осигури защита на потребителите, това не означава, че тази защита е абсолютна. В този смисъл от общата структура и текста на много от разпоредбите на тази директива е видно, че въпросната защита е обект на някои ограничения (вж. Решение от 10 април 2008 г. по дело Hamilton, C-412/06, Сборник, стр. I-2383, точки 39 и 40).

45 Що се отнася по-конкретно до последиците от упражняването на правото на отказ, е вярно, както Съдът признава, че уведомлението относно отказа води както за потребителя, така и за търговеца до възстановяване на първоначалното положение (вж. в този смисъл Решение по дело Schulte, посочено по-горе, точка 88). Това обаче не променя обстоятелството, че нищо в Директивата не изключва възможността потребителят да има в определени специфични хипотези задължения към търговеца и евентуално да му се наложи да понесе определени последици, произтичащи от правото му на отказ (вж. в този смисъл Решение по дело Schulte, посочено по-горе, точка 93).

46 В светлината на тези съображения следва да се провери дали Директивата не допуска национално правило, съгласно което потребител, който се откаже от участие във фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, е носител на право спрямо това дружество, определено по размер в зависимост от стойността на участието му към датата на неговото оттегляне от това дружество.

47 Именно такъв изглежда е случаят във връзка с разглежданото в главното производство национално правило.

48 Всъщност, както Bundesgerichtshof отбелязва в акта си за запитване, това правило цели да осигури удовлетворително равновесие, както и справедливо разпределяне на риска между различните заинтересувани страни в съответствие с общите принципи на гражданското право.

49 По-специално, от една страна, това правило предлага на потребител, който прави отказ от участие в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, възможност да си върне дела, като едновременно с това поеме част от риска, присъщ на всяка капиталова инвестиция от вида на разглежданата по главното производство. От друга страна, то позволява и на съдружниците и/или на трети лица кредитори при обстоятелства като тези по главното производство да не бъдат задължавани да понасят финансовите последици от отказа от това участие, придобито впрочем в резултат от подписването на договор, по който последните не са били страни.

50 Предвид предходните съображения следва на втория въпрос да се отговори, че при обстоятелства като тези по главното производство член 5, параграф 2 от Директивата допуска национално правило, съгласно което в случай на отказ от участие в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, придобито в резултат от непоискано посещение в дома, потребителят може да предяви срещу това дружество правото да получи нетни ликвидационни активи, определено по размер в зависимост от стойността на неговото участие към датата на оттеглянето му от този фонд, като по този начин евентуално получи връщане на сума, по-малка от своята вноска, или бъде задължен да участва в загубите на посочения договорен фонд.

По съдебните разноски

51 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

1) **Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защитата на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект, се прилага за договор, сключен при обстоятелства като разглежданите по главното производство, който се отнася до участието на потребител в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, когато приоритетно целта на това участие не е членството в дружеството, а да се направи финансова инвестиция.**

2) **При обстоятелства като тези по главното производство член 5, параграф 2 от Директива 85/577 допуска национално правило, съгласно което в случай на отказ от участие в договорен фонд за недвижими имоти от затворен тип, учреден като гражданско дружество, придобито в резултат от непоискано посещение в дома, потребителят може да предяви срещу това дружество правото да получи нетни ликвидационни активи, определено по размер в зависимост от стойността на неговото участие към датата на оттеглянето му от този фонд, като по този начин евентуално получи връщане на сума, по-малка от своята вноска, или бъде задължен да участва в загубите на посочения договорен фонд.**

Подписи